

УДК 373.3:005.336.2

Л. Кучинська,
кандидатка педагогічних наук,
викладачка кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0001-5225-5708>
e-mail: lilia.kuchynska@gmail.com

Л. Бугера,
вихователька,
Квітневий заклад дошкільної освіти «Лелечки»
Квітневої територіальної громади
Житомирської області
e-mail: bugeraludmila78@gmail.com

Формування ключових компетентностей у дітей дошкільного віку: дієві практики

Анотація. У статті акцентовано увагу на проблемі набуття обов'язкових компетентностей дитиною дошкільного віку відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти в процесі специфічно дитячих видів діяльності, оскільки компетентність є одним із факторів готовності дитини дошкільного віку до навчання в початковій школі.

Проаналізовано шляхи формування особистісної, мовленнєвої, логіко-математичної, мистецько-творчої та інших компетентностей дітей дошкільного віку. Запропоновано низку практико орієнтованих методів, прийомів, засобів та вправ, які сприяють формуванню наскрізних вмінь та навичок дитини, зокрема ініціативність, вміння керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, розвивати критичне мислення, вміння приймати рішення та розв'язувати проблеми, співпрацюючи в колективі.

Особливу увагу зосереджено на важливості та пріоритетності реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, дитина дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

L. Kuchynska
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy),
Lecturer at the Department of Humanities and Social Sciences,
Municipal Institution «Zhytomyr Regional In-Service Teacher Training Institute»
of Zhytomyr Regional Council
<https://orcid.org/0000-0001-5225-5708>
e-mail: lilia.kuchynska@gmail.com

L. Buhera,
Teacher,
Kvitneve Preschool Educational Institution «Lelechky»
of Kvitneve Territorial Community
of Zhytomyr Region
e-mail: bugeraludmila78@gmail.com

Developing key competencies for preschoolers: effective practices

Abstract. The article highlights the problem of developing essential competencies for preschoolers while engaging in kids' activities in accordance with the requirements of the Basic component of preschool education, as acquiring these very competencies is one of the main signs for children to be ready for primary school.

It analyses the ways for children in preschools to develop certain skills and competencies, such as personal, language and math skills, reasoning and concept, creativity as well as some other skills. The article presents a number of hands-on methods, techniques, tools and exercises aiming at developing vital skills and core abilities for kids, including proactivity, emotions management, the ability to express and justify their own opinion, critical thinking, the ability to make decisions and solve problems by working in a team. It emphasizes the importance of implementing the competency-based learning approach in the educational process of preschool educational institutions.

Keywords: competence, competency-based learning approach, preschooler, preschool educational institution.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дошкільна освіта як початкова ланка освітнього процесу закладає фундамент для становлення та розвитку особистості дитини.

Як зазначається у Стандарті дошкільної освіти, *компетентність дитини дошкільного віку* – ключова категорія оцінки якості результату освіти, яка формується у просторі освітніх напрямів роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримкою батьків в умовах родинного сімейного виховання [1].

Треба зауважити, що набуття дитиною дошкільного віку ключових компетентностей відбувається в процесі ігрової діяльності, зокрема провідної, рухової, пізнавальної, предметної, образотворчої, музичної, театральної, літературної видів діяльності. Педагогічний працівник є стрижневою константою інтерактивно-освітнього процесу, який, добираючи методи, прийоми, засоби, вводить дитину в соціальний світ, що сприяє системному набуттю її життєвого досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна дошкільна освіта потребує оновлення та трансформації. Ряд дослідників, зокрема О. Байєр, О. Безсонова, О. Брежнева, Н. Гавриш, Л. Загородня, О. Косенчук, О. Корнеєва, Г. Лисенко, Н. Левінець, М. Машовець, Т. Піроженко, О. Половіна,

О. Рейпольська, вважають, що набуття дитиною дошкільного віку ключових компетентностей в процесі базових (основних) видів діяльності є пріоритетним завданням сучасної дошкільної освіти.

О. Пометун, Н. Бібік та О. Овчарук акцентують увагу на тому, що компетентнісно орієнтована освіта передбачає перенесення акценту із засвоєння дітьми нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток у них здатності самостійно діяти, адекватно застосовуючи знання та індивідуальний досвід у нестандартних життєвих ситуаціях, отримання практичних результатів, вироблення власних ставлень у тих, хто навчається [2].

Мета статті: проаналізувати актуальність набуття дитиною дошкільного віку ключових компетентностей у процесі базових (основних) видів діяльності з використанням сучасних дієвих практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на вимоги Базового компонента дошкільної освіти та враховуючи сучасні суспільні канони, новітній освітній процес повинен ґрунтуватися на основі особистісно орієнтованого підходу, який передбачає посилену увагу до індивідуальних потреб дитини, її вподобань, здібностей, ініціативності та креативності за умов пріоритетності досвіду дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками в усіх дитячих видах діяльності, в універсальному розвивальному (ігровому) середовищі. Відповідно до сучасних світових тенденцій важливим завданням закладу дошкільної освіти є перехід від знаннєвого до компетентнісного підходу, метою якого є забезпечення сприятливих умов для набуття дитиною компетентностей за освітніми напрямками з урахуванням її потреб, задатків, нахилів, інтересів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей [1].

Водночас створення педагогом в закладі дошкільної освіти умов для формування особистісної компетентності дитини дошкільного віку сприяє забезпеченню атмосфери довіри на основі емоційно забарвленого спілкування, в якому домінують позитивні емоції та повага до дошкільника.

Слід наголосити, що вихователям у щоденному спілкуванні з дітьми варто найчастіше звертатися до них індивідуально й привітно на ім'я. Діти мають відчувати, що вони бажані в освітньому закладі, їх чекають, їм раді. Доречно запропонувати хлопчикам і дівчаткам розділитися на пари і представити себе своїм одноліткам, використовуючи слово, яке їх описує. Прикметник має починатися з тієї ж літери, що й ім'я дитини. Наприклад: «Мене звать Кмітлива Катеринка», «Мене звать Мрійлива Марійка», «Активний Андрійко» тощо.

Дієвою практикою в кожній віковій групі, особливо в умовах сьогодення, є *екран настрою* дітей. Використання такого екрану допомагає педагогу оцінити стан емоційного благополуччя дитини, сприяє розвитку емпатії, саморегуляції, вмінню співпереживати, співчувати, виражати емоції соціально прийнятним способом та володіти собою. Діти щоденно радіють тому, що у більшості однолітків чудовий настрій, та спільно з педагогом підтримують тих, кому сумно, обговорюючи події й причини того, чому настрої став таким.

З емпіричної точки зору важливим є створення в кожній віковій групі *куточка, стенду або осередка приналежності* для спільної взаємодії з дітьми з метою формування у них почуття приналежності до колективу групи та унаочнення цього почуття через інформацію про всю групу, про індивідуальні досягнення кожної дитини, її агентність та спільні досягнення дитячого колективу загалом. Саме тому у нас це:

- колективне фото групи;
- символічні персоналізовані фігурки для кожної дитини, розміщені на стенді;
- теки індивідуальних досягнень та види продуктивної діяльності дітей;
- колективні колажі, виготовлені спільно з дітьми, тощо.

Варто зазначити, що необхідним засобом у формуванні організованості, відповідальності старших дошкільників, їх вміння спілкуватися, взаємодіяти з однолітками в соціумі з дотриманням певних норм є *екран дотримання правил* у групі. Правила групи, які можуть бути як у віршованій формі, так і у картинках, можна вводити в молодшій групі (4-й рік життя) та продовжувати ними користуватися до старшої групи (6-й рік життя), поступово ускладнюючи їх. Дотримання дошкільниками цих правил сприяє розвитку їх самоорганізації, саморегуляції, вмінню керувати емоціями, оцінювати власну поведінку.

Крім того, формування логіко-математичної, технологічної, дослідницької та інших компетентностей сприяє здійсненню інтегрованого підходу до організації освітнього процесу, його змісту, що забезпечує формування у дошкільників цілісної картини світу. Позиція вихователя набуває трансформації – від прямого керівництва до рівного партнерства та опосередкованої участі, що сприяє розвитку пізнавального інтересу дошкільників [3].

Враховуючи сучасні вимоги Базового компонента дошкільної освіти, обов'язкові компетентності у дітей дошкільного віку формуються також за підтримки батьків в умовах родинного сімейного виховання. Саме тому просвітницька робота з батьками має бути націлена на їхнє розуміння того, що елементарні знання логіко-математичного характеру містяться в конструкційних іграх, кулінарії, дослідницьких завданнях, інтелектуальних іграх та забезпечують формування логіко-математичної компетентності набагато ефективніше, ніж під час розв'язання арифметичних задач на заняттях. Доречно організовувати життєдіяльність дітей вдома таким чином, щоб дитина мала змогу легко засвоювати поняття математичного змісту під час різних видів діяльності [4].

У такий же спосіб реалізуються завдання освітнього напрямку «Мовлення дитини», що спрямовані на набуття дошкільниками комунікативної, мовленнєвої, художньо-мовленнєвої компетентностей. Важливим засобом активізації мовлення дитини та збагачення її словникового запасу є використання художньої літератури [5].

Художнє слово є дієвим засобом формування особистісної та мовленнєвої компетентності дошкільника. Даний інструмент виховує у дітей позитивне

ставлення до книги, що зі свого боку забезпечує необхідну потребу в читанні. Літературні твори сприймаються дітьми по-різному: як джерело інформації, забава, інтелектуальне завдання, гра, витвір мистецтва, моральне правило, ігровий сюжет, стимул до творчості. Відзначимо, що під час занять з художнього читання й розповідання, заучування віршів напам'ять з наступним обговоренням та відтворенням змісту твору у дошкільників розвивається чуттєве сприйняття літературної української мови. У бесідах за змістом літературних творів основним завданням є постановка відкритих запитань, мовленнєвих завдань, за допомогою яких діти навчаються виокремлювати образні вислови й відчувати їх мелодійність, багатозначність. У освітній роботі з літературними творами варто використовувати різноманітні інсценізації, театралізації задля посилення сприйняття дошкільниками та закріплення сюжету через його відтворення. Можна також застосовувати малі форми ігрового фольклору як засіб удосконалення артикуляційних умінь дитини та під час роботи над дикцією, виразним читанням. Така освітня робота здійснюється переважно на заняттях з освітнього напрямку «Мовлення дитини» та в повсякденній діяльності. Слухання, читання, розігрування, вивчення напам'ять, обговорення художніх творів – усе це сприяє розвитку психічних процесів дитини, формуванню базових якостей та вихованню моральних чеснот. Отже, необхідно констатувати, що художнє слово відіграє вагому та майже неоціненну роль у всебічному розвитку та особистісному становленні дітей дошкільного віку.

Ще одним важливим завданням педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, безсумнівно, є формування мистецько-творчої компетентності як здатності дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності [3].

У закладі дошкільної освіти вихователь спільно з музичним керівником створює найбільш сприятливі умови для формування елементарної обізнаності дитини у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній) через різні форми освітньої роботи. Вдало створене мистецьке середовище групової кімнати в кожній віковій групі закладу дошкільної освіти сприяє хореографічній, музичній, творчій активності дітей під час самостійної діяльності впродовж дня. Саме тому у мистецькому середовищі повинні бути такі інтерактивні інструменти розвитку, як: художні та музичні твори у відповідності до вікової категорії дітей; різноманітні відеозаписи мистецького спрямування; різні види театрів та атрибути для театралізованої діяльності; «Музичний салон», наповнений різними дитячими музичними інструментами; дзвінки-завіси «Музика вітерцю» (різні мелодії з відображенням звуків живої та неживої природи); «Королівство Пензлика» – матеріали для образотворчої діяльності; мистецькі картини «Вернісаж», «Чарівна крейда»; малювальна стіна тощо.

З метою реалізації завдання Базового компонента дошкільної освіти щодо створення сприятливих умов для формування ключових компетентностей в дітей дошкільного віку у ЗДО розробляється та проводиться низка проєктів, зокрема: «Великодні передзвони», «Ми – маленькі українці», тижні безпеки відповідно до пір року, тиждень школи в закладі дошкільної освіти «Ми – майбутні школярики», драматизації та інсценівки за змістом казок на новий лад «Теремок», «Умій почекати» К. Ушинського, музичні свята та розваги «Запросила в гості казка», «До побачення, садок дитячий», народознавчі свята «Як великодні страви сперечалися», «Великодні передзвони», «Андріївські вечорниці», «Козацькі розваги» та інші. Всі ці заходи мають інтегрований вплив на дітей, виховують почуття гордості та патріотизму, формують моральні якості дошкільників, розвивають любов до Батьківщини, природи, забезпечують всебічний розвиток дошкільника.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, важливо відмітити той факт, що організоване освітнє середовище у закладі дошкільної освіти у відповідності до регламентованих нормативних актів сприяє послідовному, системному набуттю й формуванню життєвих компетентностей дитини дошкільного віку як результату дошкільної освіти. Слід також наголосити на тому, що надзвичайно актуальним у дошкільній освіті є компетентнісний підхід, спрямований на цілісний розвиток дошкільника (його особистісної, інтелектуальної, емоційної, почуттєвої сфери) як суб'єкта діяльності, а також включення його особистого досвіду в усі сфери дитячої життєдіяльності.

Таким чином, проблема формування обов'язкових компетентностей дитини дошкільного віку у парадигмі сьогодення потребує подальшого детального вивчення та розробки практичних шляхів її вирішення, що може стати предметом наступних наукових пошуків.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти : наказ МОН України від 12.01.21 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 25.04.24).
2. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. Київ, 2004. С. 16–18.
3. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення: 25.04.24).
4. Настанови від авторів Базового компонента дошкільної освіти. URL: <https://ezavdnz.mcfrr.ua/868347> (дата звернення: 26.04.24).
5. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 3–8.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ Перун, 2005.
7. Гавриш Н., Брежнева О., Кіндрат І. Розумне виховання сучасних дошкільнят : метод. посіб. Київ : Слово, 2015. 176 с.

8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : нав. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2016. 464 с.